

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт
імя Максіма Танка»

С. А. Талмачова

**МЯСЦОВЫЯ ОРГАНЫ
ДЗЯРЖАЎНАГА КІРАВАННЯ ПРЭАЛІЗАЦЫІ
АГРАРНАЙ ПАЛІТЫКІ САМАДЗЯРЖАЎА
НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСІ
(1861–1914 гг.)**

Манаграфія

Мінск
БДПУ
2019

Манаграфія падрыхтавана ў рамках рэалізацыі Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў на 2016–2020 гг. «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства» падпраграмы «Гісторыя і культура» і пры падтрымцы Беларускага рэспубліканскага фонду фундаментальных даследаванняў.

Рэцэнзенты:

Э. Р. Іофэ, доктар гістарычных навук, прафесар, прафесар кафедры сацыяльна-гуманітарных дысцыплін БДПУ;
В. І. Якаўчук, доктар гістарычных навук, прафесар, прафесар кафедры Дзяржаўнага будаўніцтва і кіравання Інстытута дзяржаўнай службы Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь

Талмачова, С. А.

Т12 Мясцовыя органы дзяржаўнага кіравання па рэалізацыі аграрнай палітыкі самадзяржаўнага кіравання на тэрыторыі Беларусі (1861–1914 гг.): манаграфія / С. А. Талмачова. – Мінск : БДПУ, 2019. – 344 с.
ISBN 978-985-541-602-0.

У манаграфіі асвятляюцца асноўныя праблемы фарміравання і дзейнасці сістэмы мясцовых органаў дзяржаўнага кіравання па ажыццяўленні аграрнай палітыкі самадзяржаўнага кіравання на тэрыторыі Беларусі ў 1861–1914 гг. Паказаны асаблівасці будавання і фарміравання кадравага складу, а таксама практычная дзейнасць мясцовых органаў дзяржаўнага кіравання па ажыццяўленні аграрнай палітыкі самадзяржаўнага кіравання на тэрыторыі Беларусі ў 1861–1914 гг. Паказаны асаблівасці будавання і фарміравання кадравага складу, а таксама практычная дзейнасць мясцовых органаў дзяржаўнага кіравання па ажыццяўленні аграрнай палітыкі самадзяржаўнага кіравання на тэрыторыі Беларусі ў 1861–1914 гг.

У манаграфіі асвятляюцца асноўныя праблемы фарміравання і дзейнасці сістэмы мясцовых органаў дзяржаўнага кіравання па ажыццяўленні аграрнай палітыкі самадзяржаўнага кіравання на тэрыторыі Беларусі ў 1861–1914 гг. Паказаны асаблівасці будавання і фарміравання кадравага складу, а таксама практычная дзейнасць мясцовых органаў дзяржаўнага кіравання па ажыццяўленні аграрнай палітыкі самадзяржаўнага кіравання на тэрыторыі Беларусі ў 1861–1914 гг.

УДК 94(476)
ББК 63.3(4Бел)

ЗМЕСТ

УВОДЗІНЫ	4
Глава 1	
ГІСТАРЫЯ ГРАФІЯ ПРАБЛЕМЫ. КРЫНІЦЫ. МЕТАДАЛОГІЯ ДАСЛЕДАВАННЯ	8
1.1. Гістарыяграфія праблемы	8
1.2. Характарыстыка крыніц	37
1.3. Метадалогія даследавання	50
Глава 2	
СТВАРЭННЕ І ДЗЕЙНАСЦЬ МЯСЦОВЫХ ОРГАНАЎ КІРАВАННЯ ПА РЭАЛІЗАЦЫІ РЭФОРМЫ 1861 г.	56
2.1. Стварэнне і дзейнасць інстытута міравых пасрэднікаў	56
2.2. Павятовыя з'езды міравых пасрэднікаў	110
2.3. Губернскія па сялянскіх справах прысутнасці	126
2.4. Павятовыя паверачныя камісіі	163
Глава 3	
РЭАРГАНІЗАЦЫЯ І ДЗЕЙНАСЦЬ ПА СЯЛЯНСКІХ СПРАВАХ УСТАНОЎ ПАВОДЛЕ ЗАКОНА АД 27 ЧЭРВЕНЯ 1874 г.	187
3.1. Рэфармаванне губернскіх па сялянскіх справах прысутнасцей у Віцебскай, Мінскай і Магілёўскай губернях	187
3.2. Стварэнне і дзейнасць павятовых па сялянскіх справах прысутнасцей у Віцебскай, Мінскай і Магілёўскай губернях	202
3.3. Павятовыя пачыніцкія справы прысутнасці	219
Глава 4	
УСТАНОВЛЕННЕ СЯЛЯНСКІХ СПРАВАХ ПАВОДЛЕ ЗАКОНА АД 12 ЛІПЕНЯ 1889 г.	230
4.1. Падрыхтоўка ўвядзення закона 12 ліпеня 1889 г. на тэрыторыі Беларусі	230
4.2. Стварэнне і дзейнасць інстытута земскіх начальнікаў	240
4.3. Павятовыя з'езды земскіх начальнікаў	289
4.4. Губернскія прысутнасці	298
ЗАКЛЮЧЭННЕ	334

СТВАРЭННЕ І ДЗЕЙНАСЦЬ МЯСЦОВЫХ ОРГАНАЎ КІРАВАННЯ ПА РЭАЛІЗАЦЫІ РЭФОРМЫ 1861 г.

2.1. Стварэнне і дзейнасць інстытута міравых пасрэднікаў

Адмена прыгону непазбежна прывяла да зменаў у дзяржаўным механізме самадзяржаўнай Расіі. Да рэформы не існавала аналагаў мясцовых органаў кіравання дзяржаўнага кіравання былымі прыгоннымі, створанай у 1861 г. На рэвізію ўзроўні гэтых функцыяў ажыццяўлялі памешчыкі ў сваіх маёнтках па ўласнай меркаванні. Зараз жа з-пад іх улады вызвалілася пераважная большасць сельніцтва краіны, таму неабходна было распрацаваць не толькі ўмовы вызвалення сялян і іх пазямельнага ўладкавання, але і сістэму тых органаў, якія б кіроўвалі і ўзгаднялі дзейнасць асобных частак кіравання справай на месцы. Гэта было асабліва важным, таму што на тэрыторыі Беларусі галоўнай катэгорыяй сельскага насельніцтва былі менавіта памешчыцкія сяляне. Па даных X рэвізіі (1858 г.), яны складалі $\frac{3}{4}$ усіх сялян. У Магілёўскай губ. на іх долю прыходзілася 85,6 % сялянства, у Мінскай – 72,7, у Беларускіх паветах Віленскай – 72,5, Віцебскай – 66,7, Гродзенскай – 65,8 %¹. Таму стварэнне дзейнай структуры мясцовага дзяржаўнага кіравання, якая павінна была рэалізаваць урадавую палітыку, было важнай задачай.

Падрыхтоўка рэформы пачалася ў канцы 1856 – пачатку 1857 г., калі Віленскі генерал-губернатар У. І. Назімаў, па даручэнні з Пецярбурга, пачаў сакрэтныя перамовы з памешчыкамі Віленскай, Гродзенскай і Ковенскай губерняў па пытанні вызвалення сялян. Пасля працяглых перамоў з дваранствам прапанове У. І. Назімава ўлетку 1857 г. былі створаны адмысловыя губернска-камітэты, якія абмяркоўвалі неафіцыйную прапанову ўрада па вызваленні сялян.

Гродзенскі камітэт прызначыў адмену прыгоннага права карыснай і выгоднай для абодвух са слоў, пры ўмове захавання ўсёй зямлі з угоддзямі ў поўнай распарадчэнні памешчыкаў. Ковенскі камітэт таксама выказаўся за беззямельнае вызваленне сялян. У Віленскім камітэце паўсталі рознагалосці. Нязначная большасць кісавала за вызваленне сялян без зямлі, частка выступала супраць вызвалення большасці, прапануючы спачатку высветліць меркаванне ўсёга дваранства губерні, частка не вызначыла сваёй пазіцыі. У. І. Назімаў прызначыў меркаванне большасці за меркаванне Віленскага камітэта².

¹ Панютіч, В. П. Социально-экономическое развитие белорусской деревни в 1861–1900 гг. – Минск: Навука і тэхніка, 1990. – С. 28.

² Станкевіч, А. А. Первые шаги крестьянской реформы в Северо-Западном крае: историческая справка, доложенная в торжественном заседании Виленского губернского присутствия, 19 февраля 1911 года управляющим канцелярией виленского генерал-губернатора А. А. Станкевичем / А. А. Станкевич. – Вильна: Губернская типография, 1911. – С. 17–20.